

ЮЗУ „НЕОФИТ РИЛСКИ“ - БЛАГОЕВГРАД

Р Е Ц Е Н З И Я

От Доц. д-р ДОНКА ЙОТОВА ИВАНОВА

Направление 3.8. Икономика

Докторска програма „Организация и управление извън сферата на материалното производство (социално-културна сфера)

Тема: ИНОВАТИВНИ ПРАКТИКИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ОБРАЗОВАНИЕТО В ГЪРЦИЯ (INNOVATIVE PRACTICES IN EDUCATION MANAGEMENT IN GREECE)

Автор: ЗАХАРУЛА ЛИКОПУЛУ

Научен ръководител: Доц. д-р Теменужка Каролова Хроми - Жигалова

Основание за изготвяне на рецензията:

Заповед на ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ (103/ 22. 01.2021 година) за определяне на Научно жури, във връзка с провеждането на защитата на дисертационния труд на Захарула Христос Ликопулу, докторант редовна форма на обучение в катедра „Икономика“ на Стопанския факултет.

I. МАКРОРАМКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Представеният за рецензиране научен труд е структуриран в:

- Увод;
- Четири глави;
- Заключение,
- Библиография (80 заглавия – всичките на латиница);

- Справка за приносите - в 4 пункта,
- Справка за свързаните с дисертационния труд публикации в реферирани издания – 3 броя;

- Приложения – в обем на 24 страници

Общ обем на дисертационния труд – 164 страници, от които основният текст е 129 страници.

Трудът е написан и представен в унисон със стандартите за разработването на докторска дисертация. Цитиранията са изключително коректни и съобразени с изискванията за научните изследвания.

Предложеният за оценяване труд е комплектуван и с Автореферат (на английски и на български език), в размер на 53 стандартни страници, който отговаря напълно на съдържанието на дисертацията.

Приложен е и списък с публикации на докторантката (3 броя), свързани с дисертационното изследване.

II. ОСНОВАНИЯ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ

1. Структура и съдържание на дисертационния труд

1.1. Увод, с ясно формулирани:

Цел на изследването: „...въз основа на задълбочен анализ на теорията и практиката на съвременното образование, основан на широкото и подходящо използване на иновациите, да се изгради модел за управление на иновациите в образованието и обучението“.

(The aim of the study is on the basis of a thorough analysis of the theory and practice of modern education, based on the widespread and appropriate use of innovation, to build a model for innovation management in education and training);

Предмет на изследването: *управлението на иновативни практики и дейности в образованието;*

Изследователска теза: *иновациите в съвременното образование могат да бъдат адресирани по-подходящо...с цел по-ефективното им управление... което е част от европейската образователна политика;*

Задачи, за постигане на дисертационната цел (четири на брой), с обхват от анализ, свързан със сложността на внедряване на образователни иновации до разработване на примерен модел за управление на иновационното образование;

Методологична конструкция, включваща: интегрирано използване на количествени и качествени методи за анализ (теоретичен и емпиричен); моделиране, проучвания и наблюдения, интервюта, методи за статистически проучвания и др.; синтез на базисните и на резултативните постановки; установяване на метрични зависимости (**въпреки оскъдната цифрова информация по проблемите, изследвани в докторската дисертация**);

Ограничения при изследването:

- *от времеви, локален и институционално-правен характер;*
- *генерирани от съществени промени в гръцкото образование;*
- *екстремните обстоятелства, в резултат на Ковид пандемията и ограничените, във връзка с това, възможности за изследвания на терен.*

Съвкупността от **информационни източници**, в съчетание с резултатите от анкетното проучване, е сериозно основание за формулирането на практически ориентирани изводи и конструктивни предложения за усъвършенстване на управлението на иновациите в условията на съвремените претенции към образованието: глобални и на единното Европейско пространство.

1.2. Основен текст

1.2.1. Глава първа:

Теоретични и методологични аспекти и анализ на иновациите в контекста на управлението на образованието

(Theoretical and methodological aspects and analysis of innovations in the context of educational management)

Логиката на изложението, както и деликатната полемика на автора с вече изразените (в публичното пространство) от други автори и изследвания констатации, създава една относително завършена и разбираема представа за иновациите, като инплантиран в системата на съвременното образование компонент:

- изгражда се базисната представа за иновациите, върху която се изграждат и конкретните, адаптирани към сферата на образованието понятия;
- преходът между отделните параграфи е плавен и логично конструиран;
- коректно се цитират становищата, маркиращи еволюцията на понятието „иновация“ – общо и на тази в образованието;
- ясно се посочва, какво е виждането на OECD (Организацията за икономическо сътрудничество и развитие) относно индикаторите (показателите) за измерването на иновациите в образованието;
- основателно се подчертава битуващото, през последните години, виждане, че **иновациите в образованието могат да станат по-сложни от тези в бизнеса.**

1.2.2. Глава втора:

Организационна култура и иновации във висшето образование - съвременни проекции (Organizational culture and innovations in the higher education - contemporary projections)

Като цяло, конструкцията на тази глава е изградена върху една нестандартна, рядко проучвана, но интересна корелация между организационната култура и иновациите. В конкретния случай, става въпрос за следното:

- споделя се схващането, че иновациите са свързани с културата, промяната и ефективността в образованието;
- подчертава се, че в университетите, които са фактически **инкубаторите на образователните иновации**, организационната култура се проявява на три различни нива: **университетската структура (като единно цяло), професията и сродната образователна област.** Всяко от тези нива оказва силно влияние върху идеологията (или системите от убеждения), които характеризират академичните среди и академичните институции;
- прави се успешен анализ на еволюцията в мненията на изследователите за корелацията между организационната култура и иновациите, като се подчертава, че тези изследвания заемат все още ограничено място в

теорията. Респективно - **липсват емпирични изследвания за сферата на образованието**, както в международен изследователски аспект, така и в Гърция.

(но с уговорка на докторантката, че съществуват такива за сферата на здравеопазването и за служителите в публичната администрация, от които може да се взаимства, но в определени граници);

- **подчертава се равностойността между факторите, които движат и определят педагогическите иновации и тези фактори, които подкрепят или възпрепятстват тези иновации. И всичко това в контекста на конкретиката на управлението в академичните звена, съществено различаващо се от това в традиционните структури със стопанска цел.**

1.2.3. Глава трета:

Актуални изследвания: иновации, организационна култура и съвременни иновативни практики във висшето образование

(Relative Research: Innovations, Organizational Culture and Contemporary Innovative Practices in the Higher Education)

Реално, тази глава на дисертационното изследване поема цялата тежест на комбинацията между теорията за иновациите, като компонент на образованието и максималното адаптиране на тази теория към условията на университетската образователна практика в Гърция, която всеобщост създава и мултиплицира иновациите, адресирани до образованието. И отново тези проблеми се позицират в зависимост от характеристиките на организационната култура, към който фактор се прибавя и един нов акцент – от организационно-екологически характер. **Именно, тази нова цялост, обогатява представите за реалната среда, която би благоприятствала постигането на иновативните цели в образованието.**

В трета глава е включен и значим текст, касаещ:

- **големите усилия на гръцкото правителство и общество, въпреки фискалните ограничения, да инвестират в образование;**

- **липсата на достатъчно изследвания за връзката между иновациите и организационната култура, въпреки по отделното им интерпретиране;**

- *необходимостта от перманентно трансфирмиране на днешното образование и на образователните институции, за да се адаптират към променящите се изисквания на обществото;*
- *задължителни промени в преподаваната материя, в преподавателския подход и в убежденията на всички участващи в образователния процес, кето гарантира успешно транслиране на иновации към образованието като завършена система.*

1.2.4. Глава четвърта

Технологичен подход към изследване на иновативни практики в управлението на образованието в Гърция (Technological approach to investigation of innovative practices in the management of education in Greece)

В съдържателно отношение, тази глава създава една завършена картина на методологическата и методичката конструкция, върху която е изградена дисертацията. Подобен подход е типичен за практиката на дисертационните изследвания в някои страни – факт, който не е възприет в българската практика. Но в случая, именно аргументираната обосновка на методическия подход се използва като трансмисия, която плавно и успешно трансформира теоретичните интерпретации и обосновки, както и съпоставките на реалностите в Гърция с известните добри практики, в компоненти на предложения от докторантката **Модел за управление на иновациите в образованието**, който е „отворен“ и позволява перманентно допълване и адаптиране към променитев обекта, за който е предназначен. Във връзка с този приносен момент на дисертацията, акцентите в четвърта глава са върху:

- *проведеното анкетно проучване на 471 респондента, на кито са зададени 12 въпроса. Отговорите се разпределят в 10 раздела. За отчитане „тежестта“ (значимостта) на отговорите (по отношение на модела), се използват различни метрични скали, честотни таблици и диаграми (7-точкова скала на Ликерт; програмата за статистически анализ SPSS 26.0; дисперсионният анализ - ANOVA и параметричният тест за корелация на Пийърсън);*
- *управлението на мотивацията за участие в иновационната дейност;*

- *влиянието на принадлежността към образователната институция и иновационната инфраструктура;*
- *значителното влияние, което условията за иновативно обучение и наличието на програма за иновационни дейности оказват върху равнището на иновации в образованието;*

1.2.5. Заключение

В него се интерпретира, в обобщаващ формат, логиката на изследването, неговото съдържателно интерпретиране, както и произтичащите от това изследователски резултати.

Акцентът на заключението е поставен върху значимостта на носителя на иновационната информация – преподавателите, от квалификацията на чиито труд зависи и качеството на управлението на иновационния процес в образованието.

Същевременно, резултатите от проучването показват, че специфичните характеристики на нивото на иновации предоставят възможност за моделиране на управлението на иновациите в образованието.

Не е омаловажена и ролята на ръководителя на образователната структура в неговата триединна функция като:

- *генератор на идеи*, свързани с широкото внедряване на иновациите в образованието;
- *основен модератор* по отношение на комуникацията „преподаватели – иновации“;
- *администратор*, създаващ благоприятна организационна среда, стимулираща възприемането и транслирането на иновациите в учебния процес.

И всичко, посочено по-горе, в името на факта, че колкото по-високо е нивото на иновации в образованието, толкова по-високо е нивото на взаимоотношения между доставчиците на образователни услуги и потребителите на резултатите от тези услуги в лицета на държавните институции и бизнеса.

1.3. Приложения и списък на използваната литература

Коректно оформени и логично допълващи и илюстриращи основния текст в дисертацията.

2. Положителни страни

- твърде амбициозно формулирано заглавие, в тясна връзка с докторската теза;
- висока дисертабилност на докторската тема, поради актуалността на изследвания проблем;
  - докторска теза е основана на твърдението, че иновациите в съвременното образование могат да бъдат по – конкретно адресирани, с цел по ефективното им управление. Тази позиция се аргументира в процеса на цялото изложение;
  - логическо структуриране на изследването, с уместно съвместяване на теоретическите и практическите постановки;
  - ясно формулирани изследователски тези, цели, задачи и заключения;
  - изключително задълбочено познаване на теорията и практиката на иновациите в образоването;
  - добри аналитични умения и умение за водне на полемика;
  - научно издържан и коректен стил на изложението;
  - мултидисциплинарност на обекта на изследването.

3. Някои критични съображения и препоръки

- разглеждането на иновативните програми (Европа-2020 и Хоризонт 2020) е всъщност преглед на действащите европейски стратегии и програми, касаещи образованието. **Не се чувства мнението на докторантката, как тези програми се експонират в гръцките реалности. Още повече – в контекста на управленческите мерки в сферата на образованието.**
  - приносните моменти, с една по-прецизна съдържателна редакция, биха могли да се сведат до три: чрез сливане на принос 1 и 2. Би могъл частично да се съкрати и третият принос (в оригиналния му и в преводния вариант) – като се премахне не добре формулирания израз за „...положителната статистически значима връзка с нивото на взаимоотношения с доставчиците на образователни услуги и нивото на отношения с държавните агенции“.
  - разработката би изглеждала много по-добре, ако ѝ бе направена една професионална и по-прецизна допълнителна обработка на текста, особено в

лингвистично и техническо отношение. Защото, въпреки познанията на докторантката по английски език, той не е неин матерен език, което при значително затруднява осмислянето на някои от изследователските постановки на автора.

III. ЗАКЛЮЧИТЕЛНО СТАНОВИЩЕ НА РЕЦЕНЗЕНТА:

Независимо от посочените забележки, налице са следните *факти*, които дават **основание за висока оценка** на положеното от докторантката усърдие за успешно финализиране на дисертацията:

- **безспорна завършеност на научното изследване, с проекция за актуализиране и адаптирането ѝ към бъдещи промени в управлението на иновациите в образованието на Гърция;**
- **изключително актуален, интегриран с други области на знанието изследователски продукт, пряко адресиран към практиката;**
- **твърде амбициозна и сложна, по своя замисъл и мащаб на изпълнението, разработка;**
- **ясна илюстрация на изследователските интереси и умения на докторанта, както и компетентното научно ръководство.**

Предвид посочените качества на дисертационното изследване, призовавам уважаемите членове на Научното жури да оценят, по съвест, достойнствата на разработката на докторант – Захарула Ликопулу и да гласуват да ѝ се присъди научната степен „доктор“, по професионално направление „ИКОНОМИКА“.

Позволявам си да задам на докторантката следните въпроси:

1. Кое, от включените в европейските директиви „Европа-2020“ и „Хоризонт 2020“, е вече във фокуса на вниманието на образователните институции в Гърция;
2. Кой от сегментите на модела, разработен от дисертантката, е най-чувствителен по отношение на управлението на иновациите в образованието.

01.02.2021 година

РЕЦЕНЗЕНТ:

(Доц.д-р Донка Иванова)